

1. UVOD

Ostvareni atletske rezultati u dosadašnjem periodu u Bosni i Hercegovini pokazatelj su da su oni postizani samo zahvaljujući želji pojedinaca kao što su treneri i atletičari. Kvalitetnog sistema selekcije u atletici koji podrazumijeva odabir one djece koja imaju genetske, ali i sve druge predispozicije za razvoj svojih potencijala kroz dobro planirane i vođene atletske treninge nikad nije bilo, te je razumljivo da su i rezultati na evropskoj ili svjetskoj sceni koje postižu naši atletičari na onom nivou na kome se i nalaze¹.

Zbog toga svako istraživanje pa i ovo doprinijeti će da se napokon vrhunski rezultati počnu ostvarivati na principima koji garantuju uspjeh. Naravno ovakav pristup zahtijeva oprez i veliko ekspertno znanje jer je najgore ako preranim i pogrešnim pristupom napravimo grešku u selekciji. Da bi selekcija i orijentacija bile ekspertno napravljene, potreban je multidisciplinarni pristup. U prvom redu, na osnovu jednadžbi specifikacije, neophodno je pristupiti razradi širokog spektra normi i standarda za svaku atletske disciplinu s obzirom na dob i spol, jer se na taj način može omogućiti preliminarno predviđanje razvoja relevantnih antropoloških dimenzija u pojedinim fazama ontogenetskog razvoja mladog atletičara. Od neprocjenjive je važnosti u što ranijoj dobi identificirati sklonost i potencijal djeteta za određenu atletske disciplinu.²

Formiranje Fondacije za stipendiranje mladih i talentovanih atletičara u Bosni i Hercegovini koja je pokušaj da se talentovanim atletičarima stvore uslovi za ostvarivanje vrhunskih rezultata je prvi korak da se i na ovim prostorima pristupi pravovremenoj selekciji kvalitetnih atletičara i atletičarki. Da bi neki atletičar ili atletičarka ispunila kriterije za ostvarivanje stipendije Fondacije neophodno je da u svojoj starosnoj kategoriji istrči, skoči ili baci rezultat koji je predviđen od strane Međunarodne atletske Federacije. Iako je iz AK „Sloboda-Tehnograd“ iz Tuzle u dosadašnjem periodu najveći broj atletičara ispunio kriterije za dobijanje materijalne i finansijske podrške svjesni smo da su ti rezultati ostvareni samo zahvaljujući radu trenera i atletičara a ne pravilnoj selekciji.

¹ [www.kfst.hr/atletika/materijalia1/antropoloski/ Model selekcije i orijentacije u atletici.doc](http://www.kfst.hr/atletika/materijalia1/antropoloski/Model%20selekcije%20i%20orijentacije%20u%20atletici.doc)

² [www.kfst.hr/atletika/materijalia1/antropoloski/ Model selekcije i orijentacije u atletici.doc](http://www.kfst.hr/atletika/materijalia1/antropoloski/Model%20selekcije%20i%20orijentacije%20u%20atletici.doc)

1.1. Pojam selekcije

Za svaki sport, pa tako i atletiku, selekcija predstavlja jedan od najbitnijih faktora za razvoj i postizanje vrhunskih atletskih rezultata, jer samim procesom odabira i orijentacije nadarene djece u neku od atletskih grana ili određenih atletskih disciplina počinje specifični atletski sportski put, a to znači puno prije nego atletičar ostvari neki zapaženiji atletski rezultat.³ Naziv SELEKCIJA potiče od latinske riječi **selectio, onis** što znači izbor, odabir.

Selekcija je optimalno odabiranje zdravstvenih, konstitucionalnih i drugih karakteristika prema određenim potrebama sportista, usmjeravanje i usavršavanje potencijalnog sportiste u određenoj sportskoj grani.

Selekcija djece može se obavljati na razne načine - od odabira samog djeteta shodno njegovim afinitetima za određenu atletsku granu ili čak disciplinu, do ekspertne primjene objektivnih kriterija i modela selekcije a samim tim i orijentacije u određenu disciplinu.

Selekcija u atletici je dugotrajan proces koji za atletske discipline počinje od 6-10 godine i neprekidno traje do juniorskog staža, u kojem su još uvijek moguće promjene. Mjere se sljedeći parametri:

- a) **Morfološke karakteristike** – tjelesna građa, rast dječijeg organizma (antropometrija djeteta), longitudinalna i transverzalna dimenzionalnost skeleta, volumen tijela i masno tkivo).
- b) **Funkcionalne sposobnosti organa i organskih sistema**, aerobni i anaerobni kapacitet.
- c) **Tjelesne sposobnosti** – poznavanje dominantnih svojstava za selekciju u datom sportu.
- d) **Psiho-motoričke sposobnosti** – snaga, brzina, izdržljivost, kordinacija, fleksibilnost, preciznost,.
- e) **Psiho-socijalne karakteristike ličnosti**
- f) **Kognitivne i konativne karakteristike**

³ 20pogavlje%20atletika/Model%20selekcije%20i%20orijentacije%20u%20atletici.pdf

Potencijal budućeg atletičara nije moguće objektivno procijeniti sve dok mladi atletičar tokom svoga kontinuiranog trenažnog procesa u atletske škole ne prođe niz provjera kojima se utvrđuje nivo kvaliteta velikog broja njegovih antropoloških obilježja. Na osnovu ranih selekcijskih procjena utvrđuje se samo djetetova potencijalna sposobnost za neku od atletske disciplina. Da li će polaznici atletske škole biti uspješni u atletici uopšte zavisi o velikom broju faktora. U atletske sportu postoji veliki broj selekcijskih modela i metoda, međutim, ne postoji unificirani model početne atletske selekcije i orijentacije. Mnogi naučno - stručni modeli selekcije, iako različiti, već su provjereni, te su našli svoju aplikaciju u praksi. Ali ipak u velikom broju atletske klubova otkrivanje i prepoznavanje talentovanih atletičara-ki događa se sasvim slučajno, jer određeni broj trenera vjeruje da talent sam uvijek pronalazi put do uspjeha.⁴

Samo vrhunski talenti u kvalitetnoj socijalnoj sredini koja ih podržava mogu sami pronaći put, a ostali nikad ne dođu u priliku pokazati i iskoristiti svoj potencijal jer uglavnom nema sistemskog načina otkrivanja talenata. Još uvijek se radi po principu slucaja ili odoka. Međutim, u zemljama koje su danas atletske velesile kao što su Francuska, Rusija ili Njemačka, taj problem već je odavno podvrgnut maksimalnoj stručnoj i naučnoj analizi. To najbolje pokazuju današnji rezultati koji se ostvaruju na evropskim ili svjetskim prvenstvima i olimpijskim igrama što govori da su hipotetski postavljene jednacine specifikacije uspjeha dobro postavljene i da u ovom trenutku postoji niz poznatih elemenata na osnovu kojih je moguća uspješna selekcija.

Šta je to selekcija i koji je njen zadatak?

Selekcija predstavlja dinamičan proces izbora u različitim etapama sportiste, koji imaju optimalne uslove za postizanje vrhunskih rezultata, a zadatak joj je da definiše potencijalne sposobnosti i osobine za učenje i napredovanje u okviru izabranog sporta.

U svakom slučaju, to je dugotrajan proces koji je zasnovan na prognostičkoj ocjeni (na osnovu pokazatelja inicijalnog stanja svih ispitivanih sposobnosti i osobina) i

⁴ <http://www.readbag.com/unibl-uni-sajt-doc-file-magistarski-predlog>

prognostičnoj ocjeni (na osnovu dinamike rasta svih izmjerenih pokazatelja). važnost procesa selekcije za budući uspjeh.

Testiranje i selekcija djece za određenu disciplinu moraju biti neprekidan proces ukoliko se želi pronaći najtalentovaniji sportaš u određenoj disciplini. Nadalje, važno je znati specifične kvalitete potrebne za određenu disciplinu te razumjeti promjene koje se događaju tokom rasta i razvoja mladog sportaša. Veliki broj autora i stručnjaka zaključila je da za proces selekcije i identifikacije talenata i njihova razvoja treba:

1) jasno definisati karakteristike vrhunskih atletičara-ki, drugim riječima oformiti "idealni model".

2) ustanoviti nivo i napraviti prognozu:

- a – antropometrijskih karakteristika
- b – psihomotoričkih sposobnosti
- c – psiholoških osobina
- d – osobina ličnosti

1.2. Sistem selekcije

Ovaj sistem podrazumijeva četiri međusobno povezana i uslovljena dijela:

- **usmjeravanja potencijalnih sportista** prema onim sportskim aktivnostima koje su najprikladnije njihovim interesima, sklonostima i sposobnostima,
- **izbora onih koji su u određenoj sportskoj grani ili disciplini** mogu sa velikom vjerovatnoćom postići vrhunske sportske rezultate,
- **kontrole i praćenja relevantnih sposobnosti i karakteristika sportista** koji su selekcionisani u određenoj sportskoj grani ili disciplini,
- **korekcije i modifikacije analiziranih efekata** pod uticajem specifično programiranih trenažnih aktivnosti u toku višegodišnje pripreme sportista.

U vezi s tim, od neprocjenjive su važnosti naučna istraživanja, analize i studije, čiji se rezultati mogu neposredno primjeniti u svakodnevnoj sportskoj aktivnosti, a baziraju se na naučnim saznanjima, koja su važna u izradi sistema selekcije i priprema u vrhunskom sportu.

1.3. Postupci selekcije

Postupci selekcije za koje se pretpostavlja da mogu doprinijeti optimalnoj efikasnosti sastoje se u sljedećem:

- ***utvrditi jednačine specifikacije*** (jednačine predviđanja, hijerarhijske strukture) za pojedine sportove ili sportske discipline na osnovu podataka antropološkog statusa sportista, kao i podataka o sportskim rezultatima razlicitog nivoa pripremljenosti sportista,
- ***utvrditi željeni sportski rezultat i normative nivoa primarnih osobina***, sposobnosti i karakteristika sportista na osnovu jednačine specifikacije, koji je potrebno dostići u određenom vremenskom periodu,
- ***izvršiti početnu selekciju za pojedine sportske grane*** na bazi utvrđenih antropoloških osobina, sposobnosti i karakteristika, koji su sadržani u jednačinama specifikacije, a subjekti bi u njima morali postizati nadprosječne rezultate u inicijalnom mjerenju,
- ***usmjerena razvoj primarnih sposobnosti i karakteristika sportista*** prema strukturi, normativima i rezultatima koji su sadržani u jednačinama specifikacije i istovremeno usklađeni sa karakteristikama pojedinaca,
- ***izvršiti kontrolu i praćenje razvoja primarnih sposobnosti i karakteristika*** koje su sadržane u jednačinama specifikacije odabranih sportova, a koje su bile podvrgnute transformacionim trenažnim procesima i uporediti ih sa kontrolnim normativima,
- ***izvršiti korekciju i modifikaciju trenažnih sadržaja*** nakon sprovedene analize efekata i kontrole primarnih sposobnosti i karakteristika, kao i njihovog upoređivanja sa inicijalnim mjerenjem, normativima i rezultatima koji su sadržani u jednačinama specifikacije,
- ***definitivno odabrane subjekte*** uvrstiti u takmičarske ekipe u odabranim sportskim granama i disciplinama (nakon 2-3 godine), uz dalje više godišnje pracenje i kontrolu razvoja primarnih sposobnosti i karakteristika selekcionisanih sportista, ostvarenih efekata trenažnog procesa i postizanja vrhunskih rezultata.

Prvi, ili primarni vid selekcije, koji se naziva identifikacija talenata, ima za cilj, prepoznavanje sportskih talenata iz što je moguće veće početne grupacije nesportske populacije. Pod nesportskom populacijom se podrazumijavaju djeca koja još uvijek nisu pod uticajem, planski i programski određenog trenažnog procesa, dakle djeca starijeg predškolskog i najmlađeg školskog uzrasta. Brojnost početne grupacije (baze) je pitanje

sa kojim se suočava svaka sredina i zajedno sa kvalitetnim stručnim kadrom je najveći problem cjelokupnog procesa selekcije. Na ovom nivou, problemom selekcije, se u posljednje vrijeme bave tzv. sportske škole, sportski kampovi, višestrane dječije sportske škole, itd.

Drugi, ili sekundarni nivo selekcije, karakterizacija, ima za cilj prepoznavanje sportske osobenosti (visokospecifičnih potencijala) talenta, na osnovu kojih se sprovodi usmjeravanje prema konkretnim sportskim disciplinama, ili njihovim grupacijama. Na ovom nivou, selekcija se sprovodi u specijalizovanim sportskim školama, koje se nalaze pri određenim sportskim društvima, ili klubovima.

Proces identifikacije najtalentovanijih sportista za uključanje u organizovani program treninga jedna je od najvećih zanimacija savrenog sporta. Zbog toga je u sportu, važno otkriti najtalentovanije pojedince i odabrati ih u ranoj dobi, potom ih kontinuirano pratiti i pomagati im da postignu vrhunske rezultate.

U prošlosti, pa čak i danas u većini zemalja, uključanje mladih u sport bilo je većinom temeljeno na tradiciji, idealima, želji za učešćem u sportu zbog njegove popularnosti, pritiska roditelja, specijalnosti učitelja u srednjim školama, dostupnosti sportskih terena i opreme.